

378:34(497.5Zagreb)17/18

Primljeno: 22. 10. 2022.

Prihvaćeno: 16. 1. 2023.

Izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22586/pp.v42i64.23704>

Zrinko Novosel*

Prva generacija profesora Pravnoga fakulteta na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu**

Pravno obrazovanje na Sveučilištu u Beču, profesorske karijere na visokim učilištima u Kraljevini Ugarskoj te autorski radovi vezani uz ugarsku pravnu znanost obilježavaju prvu generaciju profesora prava na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu (1776. – 1850.). Pod pretpostavkom da se preko navedenih aktivnosti te profesore može promatrati kao (pre)nositelje pravnoga znanja, ovaj rad analizira intenzitet intelektualnih transfera među akademskom elitom ugarskih pravnika u kontekstu Habsburške Monarhije krajem 18. stoljeća s naglaskom na profesore Pravnoga fakulteta zagrebačke akademije. Rezultati istraživanja provedenog u radu mogu doprinijeti shvaćanju razdoblja modernizacije ugarske pravne kulture kroz prizmu prihvaćanja i razmjene pravnoga znanja.

Ključne riječi: profesori prava, Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu, pravna literatura, transfer znanja

Uvod

Razdoblje reformskih pothvata Marije Terezije (1740. – 1780.) i njezina nasljednika Josipa II. (1780. – 1790.) ponajprije je oblikovalo administrativnu i gospodarsku sliku ugarskih zemalja Habsburške Monarhije te rezultiralo modernizacijom državne uprave i unaprjeđenjem ekonomskih prilika u zemlji. Te sfere aktivnosti sve su se intenzivnije vezale uz državna upravna tijela i nadzor vladara, koji je zauzvrat jamčio ostvarenje načela vladanja u svrhu općega dobra svih stanovnika Monarhije – kako se takva politika objašnjavala u duhu retorike prosvijećenoga

* Zrinko Novosel, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: zrinko.novosel@gmail.com

** Rad je nastao u sklopu projekta *Europski korijeni moderne Hrvatske: transfer ideja na političkom i kulturnom polju u 18. i 19. stoljeću (EuKor)* (HRZZ, IP-2018-01-2539).

apsolutizma. Međutim, od 70-ih godina 18. stoljeća jedan od najistaknutijih aspekata modernizacijske politike u ugarskim zemljama Monarhije odnosio se na prilagodbu obrazovne politike temeljenu na ideji da se preko novonastaloga državnog školskog programa pristupi odgajanju arhetipskoga „korisnog građanina”.¹ U sklopu tih nastojanja pristupilo se sveobuhvatnim zahvatima na uređenju škola, kojima se prvi put uveo koncept obveze pohađanja javnih pučkih škola, uredile su se učiteljske škole, odnosno preparandije, te sustav visokoga školstva u Ugarskoj, da spomenemo samo neke segmente reforme. Hijerarhijski najviše obrazovne institucije do 1773. godine bile su velikom većinom pod nadzorom isusovaca, čijim se ukinućem otvorila mogućnost da se sveučilišta i akademije stave pod nadzor države te uvede kurikulum koji bi odgovarao potrebama rastuće državne administracije, odnosno postavio okvir za obrazovanje javnih službenika. Tako osmišljeni visoki studiji na prvo su mjesto stavljali praktična znanja i svladavanje administrativnih vještina,² a nastojali marginalizirati, po poimanju tadašnjih reformatora, arhaične oblike poučavanja teorijskim segmentima znanosti, kao i zamijeniti latinski jezik živućim jezicima, u prvom redu njemačkim.

Sudeći prema zakonodavnim aktima donesenima u svrhu provedbe takve obrazovne politike, znanstvena djelatnost profesora na visokim učilištima trebala je uglavnom biti svedena na zadovoljavanje potreba za novim priručnicima u nastavi. S obzirom na takve zahtjeve postavljene pred akademsku zajednicu, koja je velikom većinom bila vezana uz obrazovni sustav, preostaje pitanje u kolikoj se mjeri znanstvena produkcija bavila novim istraživačkim poljima, na koji se način kod profesora odražavao transfer znanja i koje intelektualne utjecaje u tom pogledu možemo detektirati. Tematiziranjem tih pitanja u ovom se radu u prvi

¹ U posljednje vrijeme hrvatska historiografija pokazuje veliki interes za proces (proto)modernizacije kao sastavni dio terezijanskih i jozefinskih reformi, pri čemu je aspekt obrazovne politike u razdoblju prosvijećenoga apsolutizma vrlo zastupljen u recentnim radovima. Vidi: Ivana Horbec, *Prema modernoj državi. Uprava i politika u Banskoj Hrvatskoj 18. stoljeća* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018); Teodora Shek Brnardić, „The Upbringing of Competent and Patriotic Officers: Military Education at the Theresian Military Academy in Wiener Neustadt (1752-1805)”, *Povijesni prilozi* 36 (2017), br. 53: 109-132; Ivana Horbec, „The ‘Quiet Force’: The Role of Legal Education in the Disciplining of the Hungarian and Croatian Nobility in 1760s”, *Povijesni prilozi* 36 (2017), br. 53: 81-108; Ivana Horbec, Vlasta Švoger, „Školstvo kao *politicum*: Opći školski red iz 1774.”, *Anali za povijest odgoja* 9 (2012): 5-47.

² Horbec, *Prema modernoj državi*, 498; Horbec, Švoger, „Školstvo kao *politicum*”, 9.

plan stavljaju Vinko Kalafatić³, Franjo Milašin⁴, Adalbert Adam Barić⁵ i Josip Petrović⁶, četvorica profesora prava na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu koji su 1776., odnosno prve godine djelovanja te obrazovne institucije, počeli predavati pravnu materiju.

Cilj ovoga istraživanja, iako ne isključuje uvid u profesionalne biografije zagrebačkih profesora, nije biografska analiza toga dijela intelektualne elite u kontekstu terezijanskih reformi ili evaluacija njihovih akademskih karijera kroz prizmu kreativnosti i plodnosti u pogledu stvaralaštva na polju tadašnje pravne discipline. U ovom radu prvenstvena je namjera pružiti uvid u transfere pravnoga znanja koji su se očitovali u djelovanju četvorice profesora prava te ih se može detektirati kroz njihovo školovanje, karijere i intelektualne utjecaje. Za povjesničare transfera znanja pojava takvih akademskih uzora može se pratiti u normativnim odredbama koje su odredile institucionalni okvir visokoga školstva i postavile ih kao autoritete za pojedina polja pravne discipline s jedne strane ili se pojavljuju kao polazišne točke u autorskim radovima samih profesora s druge strane. Time će se u prvi plan staviti znanstvena interakcija tih profesora.

Važan heuristički okvir za razumijevanje utjecaja Sveučilišta u Beču kao ishodišne točke pravne znanosti u Habsburškoj Monarhiji i dalje je ideja da se transfer

³ Vinko Kalafatić (Bribir, 1747. – Zagreb, 1792.) bio je zagrebački kanonik. Studirao je teologiju i kanonsko pravo u Beču te na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu predavao prirodno, opće javno i pravo naroda. Nakon 1784. odlazi iz Zagreba na mjesto župnika u Pokupskom. Vidi: Vjekoslav Klaić, „Dvije čudne knjige (1781. – 1782.)”, *Vijenac* 1 (1923): 333-337; Teodora Shek Brnardić, „Dopisivanje Vinka Kalafatića i Nikole Škrleca Lomničkog”, u: *Nikola Škrlec Lomnički 1729-1799*, knj. 2, ur. Eugen Pusić (Zagreb: HAZU; Pravni fakultet u Zagrebu, 2000), 335-361.

⁴ Franjo Milašin (Karlovac, 1741. – Zagreb, 1793.) bio je župnik u Vugrovcu, a kasnije zagrebački kanonik. Doktorate iz kanonskoga prava i teologije stekao je na Sveučilištu u Beču. Uz predavanje kanonskoga prava na Akademiji u Zagrebu, bio je čazmanski i vaškanski arhidakon. Vidi: Franjo Emanuel Hoško, „Je li biskup Vrhovac bio crkveni obnovitelj po mjeri Tridentskog koncila ili janse-nist?”, *Croatia Christiana periodica* 30 (2006), br. 58: 141.

⁵ Adalbert Adam Barić (Novi Sad, 1742. – Beč, 1813.) bio je jedan od najistaknutijih učenika austrijskoga pravnika i teoretičara kameralizma Josepha von Sonnenfelsa. Nakon studija u Beču povjereno mu je vođenje novoosnovanoga Političko-kameralnog studija u Varaždinu, koji je bio temelj za isto-vjetnu katedru na Akademiji u Zagrebu. Predaje na Sveučilištu u Budimu (Pešti), gdje postaje i dekanom Pravnoga fakulteta, a poslije rektorom toga sveučilišta. Željko Pavić, „Dr. Adalbert Adam pl. Barić – prvi javni profesor političkih i pravnih nauka u Hrvatskoj”, u: Adalbert Adam Barić, *Statistika Europe = Statistica Europae* (Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2001), 341-354; Ivana Horbec, „Između siromaštva i časti: profesor Adalbert Adam Barić (1742. – 1813.)”, u: *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru. Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara*, ur. Lovorka Čoralčić et al. (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016), 422-431.

⁶ Josip Petrović (Požega, 1751. – Budimpešta, 1820.) stekao je doktorat iz prava na Sveučilištu u Beču. Nakon samo jedne godine provedene kao profesor javnoga ugarskog prava na Akademiji u Zagrebu, karijeru nastavlja kao profesor na Sveučilištu u Budimu (Pešti). Povratkom u Zagreb preuzima ravnateljsku funkciju Kraljevske akademije znanosti, ali i dalje drži predavanja na Pravnom fakultetu. Constantin von Wurzbach, ur., *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, sv. 22 (Beč: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870), 127.

znanja odvijao od centra prema periferiji. Prema takvoj su se perspektivi ustroj i formulacija znanja unutar pravne discipline preko pravne literature širili u ostale dijelove Monarhije, pa tako i u Ugarsku te hrvatske zemlje, čime možemo ustanoviti da su značajke europske pravne kulture bile intenzivno prihvaćene i na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu.⁷ Međutim, takav transfer znanja ne podrazumijeva difuziju nepromijenjenih znanstvenih radova i znanja bez modifikacija, što predstavlja spoznaju kojom se naglašavaju lokalni oblici recepcije i koja implicira decentralizirani pogled na intelektualne skupine u predmodernom razdoblju.⁸ Zanimanje za oblike interakcije unutar visokoškolskoga sustava, odnosno osobne kontakte među njezinim akterima, kao i za forme razmjene znanja unutar akademske zajednice, pridonosi uspostavi novih premisa u istraživanju transfera znanja, pa se umjesto dihotomne slike centra i periferije u prvi plan stavljaju važnost umreženosti intelektualaca te razmjena i modifikacije znanja.⁹ U tom kontekstu znanje dobiva nove putanje, koje više nisu jednosmjerne, pa mu se dodaju tranzitne karakteristike,¹⁰ i smješta ga se u modele cirkulacije i modifikacije umjesto diseminacije.¹¹ Na tragu toga razvoja u istraživačkoj perspektivi ranomodernе intelektualne povijesti nastaje i ova studija, koja će se oslanjati na lociranje intelektualnih mreža u kojima su djelovali prvi profesori prava zagrebačke akademije nakon njezine uspostave 1776. godine.

Institucionalni okvir visokoga školstva u Kraljevini Ugarskoj i prva generacija profesora Pravnoga fakulteta Akademije u Zagrebu

O tematici idejnoga i zakonodavnoga okvira vezanog uz osnutak i djelovanje Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu (1776. – 1850.) hrvatska je historiografija, kao i povjesničari prava, izradila brojne znanstvene radove i rasprave, stoga su nam njezin ustroj, predavači i znanstvene osnove njezina kurikuluma uvelike poznati.¹² Temeljni normativni akt, *Benignum mandatum regium de systemate*

⁷ Dalibor Čepulo, „Legal education in Croatia from medieval times to 1918”, u: *Juristenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg*, ur. Zoran Pokrovac (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2007), 93.

⁸ László Kontler et al., „Introduction”, u: *Negotiating Knowledge in Early Modern Empires: A Decentered View*, ur. László Kontler et al. (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 8-9.

⁹ Katalin Gönczi, *Die europäischen Fundamente der ungarischen Rechtskultur* (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2008), 1-2.

¹⁰ Vidi: James Secord, „Knowledge in Transit”, *Isis* 95 (2004): 654-672.

¹¹ Vidi: Helge Jordheim, „The printed work as a site of knowledge circulation. Dialogues, systems and the question of genre”, u: *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge*, ur. Johan Östling et al. (Lund: Nordic Academic Press, 2018), 234-235.

¹² U prvom redu treba istaknuti publikacije Pravnoga fakulteta u Zagrebu u kojima se donosi niz priloga, transkripcije i prijevodi izvorne građe te u kojima je ponovno objavljen velik broj radova o toj tematici nastalih do 1996. godine. Vidi: Željko Pavić, ur., *Pravni fakultet u Zagrebu 1776.-1996.*,

studiorum (*Dobrohotni kraljevski mandat o ustroju studija*, dalje: *Mandat*), koji je 5. kolovoza 1776. izdala Marija Terezija, te pripadajući tabelarni prilog¹³ o ustroju uprave nad školskim sustavom, kao i samim obrazovnim institucijama u Hrvatskoj, velikim je dijelom provizorni nacrt za uspostavu visokoškolske nastave u Zagrebu nakon ukinuća isusovačkoga reda i obrazovnih djelatnosti koje su isusovci provodili do 1773. godine. Prema njemu je u nadolazećoj akademskoj godini 1776./1777. s radom trebala otpočeti Kraljevska akademija u Zagrebu, za koju je bilo predviđeno da se sastoji od Filozofskoga, Teološkoga i Pravnoga fakulteta, pri čemu je dvogodišnji kurikulum filozofskoga studija bio pripremi stupanj za studiranje na nekom od potonja dva fakulteta.

Nositelji novih profesorskih službi trebali su biti izabrani natječajem bez razlike po staležu, a jedino je Josip Taisperger, zagrebački kanonik, novi ravnatelj Akademije i poznati zagovaratelj bečke reformatorske politike, bio izrijeком postavljen na taj položaj kraljičinim mandatom.¹⁴ Iz tabelarnoga priloga *Mandatu* Marije Terezije može se vidjeti struktura katedri, odnosno profesorske službe s dodijeljenim naslovima. Pravni fakultet trebao je imati pet profesora, od kojih je najstariji bio ujedno i prodekan fakulteta.¹⁵ Ta je služba pripala Franji Milašinu, koji je bez natječaja izabran za profesora kanonskoga prava.¹⁶ Usprkos odredbi da se profesori trebaju birati na natječaju, u praksi se pokazalo da su i drugi nositelji katedri u počecima zagrebačke akademije bili izabrani bez službenoga natječaja. Adalbert Adam Barić tako je otpočeo s predavanjima na katedri političkih znanosti i katedralizma, a njegovu izboru vjerojatno je doprinijela činjenica da je još od 1769. samostalno predavao te aspekte tadašnje pravne discipline na Političko-kameralnom studiju u Varaždinu, čiji je rad bio vezan isključivo uz Barićevo djelovanje.¹⁷ Pored toga, Barić je tijekom studija u Beču bio učenik

knj. 1-4 (Zagreb: Pravni fakultet, 1996-1997). Nadalje treba istaknuti najstariji rad na temu Akademije u Zagrebu: Vjekoslav Klaić, *Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu (1776.)* (Zagreb: Dionička tiskara, 1912) te niz publikacija u kojima se obrađuje tema zagrebačkoga visokog školstva: Vladimir Bayer, „Osnivanje Pravnog fakulteta u Zagrebu (1776. god.) i njegovo definitivno uređenje (1777. god.)”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 19 (1969), br. 2: 221-278; Jaroslav Šidak, „Regia scientiarum academia”, u: *Spomenica u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, ur. Jaroslav Šidak (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1969), 49-78; Jelja Dobronić, *Zagrebačka akademija = Academia Zagrabienis* (Zagreb: Dom i svijet, 2004); Dalibor Čepulo, „Hrvatska pravna povijest i nastava pravne povijesti na Pravnom fakultetu u Zagrebu od 1776. do danas”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63 (2013), br. 5-6: 885-919; Aleksandar Maršavelski, „Povijest katedri za kazneno i kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 64 (2014), br. 5-6: 739-815.

¹³ Pavić, *Pravni fakultet*, knj. 1, 10-41.

¹⁴ Pavić, *Pravni fakultet*, knj. 1, 19; Klaić, „Dvije čudne knjige”, 334.

¹⁵ Pavić, *Pravni fakultet*, knj. 1, 39.

¹⁶ Hoško, „Je li biskup Vrhovac bio crkveni obnovitelj po mjeri Tridentskog koncila ili jansenist?“, 141.

¹⁷ Ivana Horbec, „Učiti administraciju: školovanje javnih službenika u 18. stoljeću”, *Hrvatska javna uprava* 9 (2009), br. 4: 1028.

Josepha von Sonnenfelsa, najvećega autoriteta bečke kameralistike, te postao jednim od najistaknutijih promicatelja njegovih učenja u Habsburškoj Monarhiji.¹⁸ Za profesora prirodnoga, prava naroda i općega javnog prava¹⁹ izabran je Vinko Kalafatić, doktor teologije i kanonskoga prava, koji je nakon ukinuća Isusovačke akademije predavao metafiziku i logiku jer se filozofski kurikulum održavao unatoč privremenome nestanku visokoškolske institucije.²⁰ Josipu Petroviću – nakon što je, čini se, jedini prošao određenu proceduru natječaja za profesorsko mjesto, odnosno izabran „među konkurencijom suglasnošću svih arbitara tečaja”, to jest vijeća Akademije – dodijeljena je katedra za građansko i domovinsko pravo.²¹ Izvanredni profesor, čija se uloga odnosila na zamjensku nastavu u slučaju oboljenja ili spriječenosti nekoga od profesora, sudeći po dostupnoj dokumentaciji, nije izabran u službu, pa su nastavu na Pravnom fakultetu držala ova četvorica profesora.

Iako je Pravni fakultet Akademije u Zagrebu djelovao u gotovo nepromijenjenoj formi do 1850., već je godinu dana nakon njegova utemeljenja, a slijedom nastavka prosvjetiteljskih reformi bečkoga dvora i intervencija u školski sustav Ugarske, donesen opsežni normativni akt *Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas (Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje)*.²² U pogledu pravnih

¹⁸ Horbec, „The ‘Quiet Force’”, 98; Olga Khavanova, „Joseph von Sonnenfels’s Courses and the Making of the Habsburg Bureaucracy”, *Austrian History Yearbook* 48 (2017): 54-73.

¹⁹ Pavić, *Pravni fakultet*, knj. 1, 39. U prijevodu nekih izraza iz onodobne pravne terminologije došlo je do pogreške, pa je tako izvorni naziv za profesorsko mjesto *Professor juris naturae gentium et juris publici universalis* preveden kao „Profesor prirodnog prava ne-građana i cjelokupnog javnog prava”. Izraz „ne-građana” vjerojatno se odnosi na ovo polje pravne znanosti koje nije obrađivalo područje građanskog prava. Izraz *jus gentium* označavao je u ovoj trodijelnoj pravnoj disciplini *rod*, odnosno *narod*, stoga se taj aspekt ove discipline smatra pretečom međunarodnoga prava.

²⁰ Pavić, *Pravni fakultet*, knj. 3, 191-192.

²¹ Josipu Petroviću u dosadašnjoj se literaturi gotovo i nije posvetila pažnja, tek se spominje da drži navedenu katedru u: Maršavelski, „Povijest katedri za kazneno i kazneno procesno pravo”, 746. Većinu podataka, pa tako i ovaj o održavanju određenoga oblika natječaja za to profesorsko mjesto, treba tražiti u posmrtnom govoru koji je za njega napisao Pavao Antun Marković, nasljednik Vinka Kalafatića na katedri za prirodno pravo. U svojem govoru Marković navodi da je Petrović izabran na mjesto *ubi consensione omnium eum concursus Arbitrorum (...) inter competitores dignior ceteris habebatur*. Hrvatska (dalje: HR) – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (dalje: NSK) – Zbirka rukopisa i starih knjiga (dalje: ZRiSK), sign. RIIF-4°-59, Pavao Antun Marković, *Oratio funebris dum regia scientiarum universitas Hungarica illustrisimo domino Josepho Petrovich (...)* (Buda: Kraljevska sveučilišna tiskara, 1820), 12-13.

²² Prijevod uredbe u: Maja Matasović, „Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje (1777.)”, u: *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj*, knj. 1, prir. Ivana Horbec, Maja Matasović i Vlasta Švoger (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017), 85-141. Više o modernizacijskoj ulozi uredbe *Ratio educationis* vidi u: Horbec, *Prema modernoj državi*, 219-221; Teodora Shek Brnardić, „The Enlightenment’s Choice of Latin: the *Ratio educationis* of 1777 in the Kingdom of Hungary”, u: *Latin at the Crossroads of Identity: The Evolution of Linguistic Nationalism in the Kingdom of Hungary*, ur. Gábor Almási i Lav Šubarić (Leiden: Brill,

studija u ugarskom dijelu Monarhije, što je podrazumijevalo i područje Hrvatske, odnosno zagrebačkoga školskog distrikta, utemeljeno je pet istovjetnih kraljevskih akademija znanosti u gradovima Győru, Košicama, Velikom Varadinu, Trnavi i Zagrebu, na kojima je pravni kurikulum trajao dvije godine.²³ Jedino ugarsko sveučilište bilo je ono u Budimu, koje je 1784. premješteno u Peštu, gdje je pravni studij trajao pet godina, čime je kurikularni program bio istovjetan onima na ostalim sveučilištima u Monarhiji. Za četvoricu profesora na zagrebačkoj akademiji *Ratio educationis* nije donio velike promjene u pogledu nastavnoga opterećenja. Ipak, tim se opsežnim dokumentom unificirala materija na temelju koje je trebalo predavati gradivo na svim katedrama pravnih studija u cijeloj Kraljevini Ugarskoj. To je značilo da su se profesori, barem nominalno, trebali pridržavati propisanih autora i njihovih radova za pojedine pravne discipline, što je uvelike značilo i dokidanje slobode poučavanja. Zbog nedostatka tekstova ugarske provenijencije koji bi bili kompatibilni s novim nastavnim planom, ti su autori bili odabrani iz krugova bečke intelektualne elite, čiji su pripadnici i sami intenzivno sudjelovali u reformi Sveučilišta u Beču počevši od 1750-ih.

Na katedri Pravnoga fakulteta, koju je od 1776. vodio Vinko Kalafatić, tako se prema *Ratio educationis* trebalo predstaviti gradivo iz javnoga prava Ugarske i pridruženih zemalja, za koje su studenti trebali biti već temeljno pripremljeni slušajući prethodno prirodno pravo, nadopunjeno institucijama općega javnog prava i prava naroda.²⁴ Udžbenik koji je upravo za potrebe pravnoga kurikuluma napisao bečki pravnik i profesor na Sveučilištu Karl Anton von Martini, i koji je bio propisan kao jedino izrijekom navedeno djelo u *Ratio educationis* za potrebe nastave na predmetnoj katedri, bio je *De lege naturali positiones in usum auditorii vindobonensis (Pozicije o prirodnom pravu za potrebe bečke publike)*.²⁵ Tako pripremno gradivo već je više od desetljeća služilo kao obvezna literatura na Sveučilištu u Beču, gdje je Martini i predavao prirodno, opće javno i pravo naroda, a njegova su djela ostala važećom stručnom literaturom na kraljevskim akademijama još nekoliko generacija.²⁶ Tako je pravna znanost, oblikovana u prvom redu na Sveučilištu u Beču sredinom 18. stoljeća, posredstvom propisane stručne

2015), 119-151; Teodora Shek Brnardić, „Intelektualni razvoj”, u: *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, ur. Lovorka Čoralic (Zagreb: Matica hrvatska, 2013), 202-203; Dunja Modrić-Blivajs, „Utjecaj školskog zakonodavstva na razvoj školstva u Bansknoj Hrvatskoj od 1774. do 1850. godine”, *Povijesni prilozi* 26 (2007), br. 32: 209-210.

²³ Attila Szilárd Tar, „Die Ungarische Rechtsakademien in den 1850er-Jahren”, u: *Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen 1849-1860*, ur. Cristof Aichner i Brigitte Mazohl (Beč; Köln; Weimar: Böhlau Verlag, 2017), 222; Vlasta Švoger, „Reforma visokoškolske nastave u Habsburškoj Monarhiji i stvaranje modernog Sveučilišta u Zagrebu”, *Bogoslovska smotra* 90 (2020), br. 1: 80.

²⁴ *Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas. Vindobonae 1777* (Beč: J. T. Trattner, 1777), caput VI, čl. 186: 332.

²⁵ Karl Anton von Martini, *De lege naturali positiones in usum auditorii vindobonensis* (Beč: Typographeo Kaliwodiano, 1762). Vidi: *Ratio educationis*, caput VI, čl. 186: 334.

²⁶ Horbec, „The 'Quiet Force'”, 90.

literature postala dijelom visokoškolskoga kurikuluma u Kraljevini Ugarskoj. O institucijama domovinskoga i prihvaćenoga običajnog prava u Ugarskoj, što je bilo gradivo koje je na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu trebao predavati Josip Petrović, trebalo je poučavati iz više izvora, pri čemu je jedini izričito navedeni izvor bila kompilacija zakona *Codex Theresianus*.²⁷ Zbog naglaska na poučavanju javnoga prava Ugarske tijekom povijesti njegova nastanka, a izostanka propisanoga udžbenika za tu tematiku u *Ratio educationis*, možemo zaključiti da su autori toga dokumenta smatrali da je dotadašnja ugarska pravna produkcija bila nekompatibilna s modernom pravnom disciplinom kakva je uvedena u visoko školstvo. Uređenje katedre na kojoj je Adalbert Adam Barić poučavao političke i kameralne znanosti te nauke vezane uz državnu blagajnu također je podrazumijevalo uvođenje suvremene literature. U prvom redu ona je bila temeljena na djelu spomenutoga Josepha von Sonnenfelsa *Grundsätze der Polizei, Handlung und Finanzwissenschaft (Principi policijske, trgovačke i financijske znanosti)*, koje je Barić za vrijeme djelovanja na Političko-kameralnom studiju preveo na latinski, te prominentnoga njemačkog pravnik i reformatora kameralizma Johanna Heinricha Gottloba von Justija, koji je političke i kameralne znanosti predavao na Sveučilištu u Beču kao Sonnenfelsov prethodnik.²⁸

Zanimljivo je da je materija za katedru kanonskoga prava, koja je ustanovljena na Akademiji u Zagrebu *Mandat* 1776., izostala iz uredbe *Ratio educationis*. Tek se u jednoj od podjela pravne materije koju su studenti kraljevskih akademija trebali savladati navode vjerski zakoni, no ne kao zasebna grana kanonskoga prava, nego u okviru ugarskoga javnog prava te načina pregovaranja o miru prema ugarskoj pravnoj tradiciji u usporedbi s drugim kraljevstvima. Ipak, takva podjela nije odražavala disciplinarno polje tadašnje pravne znanosti, nego je označavala pravno znanje iz različitih domena, objedinjeno utilitarnom svrhom obrazovanja mladeži u sferi javne uprave.²⁹ S obzirom na sadržaj *Ratio educationis*, Franjo Milašin samostalno je na katedri za kanonsko pravo odabrao pravnu literaturu prema kojoj je poučavao, odnosno pravnik na kojega se oslanjao u svojim predavanjima. Riječ je o Paulu Josephu von Rieggeru, još jednom njemačkom pravniku koji je sudjelovao u reformi Sveučilišta u Beču i čija su djela bila udžbenička literatura za studente kanonskoga prava.³⁰ To možemo zaključiti iz Milašinovih *Positiones juris ecclesiastici publici communis (Pozicije javnoga crkvenog prava)*, odnosno gradiva koje je prema svojim predavanjima objavio autor i prema kojemu su završni ispit iz kanonskoga prava na zagrebačkoj akademiji polagali Josip Modrušan i Juraj Starešec. Taj materijal nastao je prema *prvom dijelu institucija presvijetloga*

²⁷ *Ratio educationis*, caput VI, čl. 187: 336.

²⁸ *Ratio educationis*, caput VI, čl. 187: 339. Vidi: Horbec, *Prema modernoj državi*, 43, 365; Čepulo, „Legal education”, 100-101.

²⁹ *Ratio educationis*, caput VI, čl. 185: 330.

³⁰ Horbec, *Prema modernoj državi*, 369; Horbec, „Učiti administraciju”, 1025.

gospodina Paula Josepha de Rieggera (...) profesora emeritusa crkvenog prava,³¹ pa možemo zaključiti da je riječ o Rieggerovu djelu *Institutionum iurisprudentiae ecclesiasticae. Pars I. Principia iuris ecclesiastici commvunis (Institucije crkvene jurisprudence. Dio 1. Osnove općega crkvenog prava)*.

Teško je reći je li izostavljanje katedre za kanonsko pravo na kraljevskim akademijama znanosti u reformskom programu *Ratio educationis* bio promišljen korak njegovih autora, zbog čega bismo mogli govoriti o pripremi za daljnje intervencije u strukturu visokih škola u Kraljevini Ugarskoj, posebice onoj iz 1784., kad se teološki fakulteti izdvajaju iz akademija, a kanonsko pravo prestaje biti dijelom pravnih studija.³² Osim Franje Milašina, te je godine Akademiju u Zagrebu napustio i Vinko Kalafatić, koji je bio izjašnjeni protivnik antiklerikalnih obilježja jozefinističkih reformi, o čemu je i polemizirao s ravnateljem Akademije Josipom Taispergerom, koji je zastupao suprotno stajalište o tadašnjoj politici bečkoga dvora.³³ Oba su profesora nakon djelovanja na Akademiji u Zagrebu napustila obrazovni sustav i nastavila svoje crkvene karijere.

S druge strane, Adalbert Adam Barić i Josip Petrović već su 1777. napustili Zagreb i ostvarili veliki uspjeh na drugim visokim učilištima u Ugarskoj. Barić je kratak period proveo kao profesor na Kraljevskoj akademiji znanosti u Győru, zatim je na Sveučilištu u Budimu postao dekanom Pravnoga fakulteta, a od 1786. do 1804., kad je Sveučilište već bilo premješteno u Peštu, djelovao je i kao rektor ove hijerarhijski najviše obrazovne institucije u Ugarskoj.³⁴ Petrović je karijeru također nastavio u Budimu. Ondje je primljen na katedru za prirodno, opće javno i pravo naroda, gdje je predavao do 1782. Te se godine odazvao na poziv Nikole Škrleca Lomničkog, tadašnjega vrhovnog upravitelja škola zagrebačkoga distrikta, da preuzme mjesto ravnatelja Kraljevske akademije u Zagrebu, iako je i dalje držao predavanja u sklopu nastave na Pravnom fakultetu.³⁵

Ove profesore koji su svojim djelovanjem obilježili osnutak i prve godine rada Pravnoga fakulteta u Zagrebu svakako treba staviti u širi kontekst od njihove zagrebačke karijere, ne samo zbog uspješnih karijera koje su Barić i Petrović ostvarili i na Sveučilištu u Budimu (Pešti) nego i zbog njihove pozadine kao studenata Sveučilišta u Beču u vrijeme kad je ono reformirano prema modelu protestantskih sveučilišta u njemačkim zemljama te su se pravne katedre kakve zatječemo

³¹ HR-NSK-ZRiSK, sign. RIIF-4°-59, Franjo Milašin, *Positiones juris ecclesiastici publici communis, quas ex Institutionum parte prima ... Pauli Josephi de Riegger, ... in regia Academia Zagrabiansi publice propugnandas susceperunt r. d. Josephus Modrussan, ... et r.d. Georgius Sztaraszecz* (Beč: Typographeo Kaliwodiano, 1774), 1.

³² Čepulo, „Legal education”, 109.

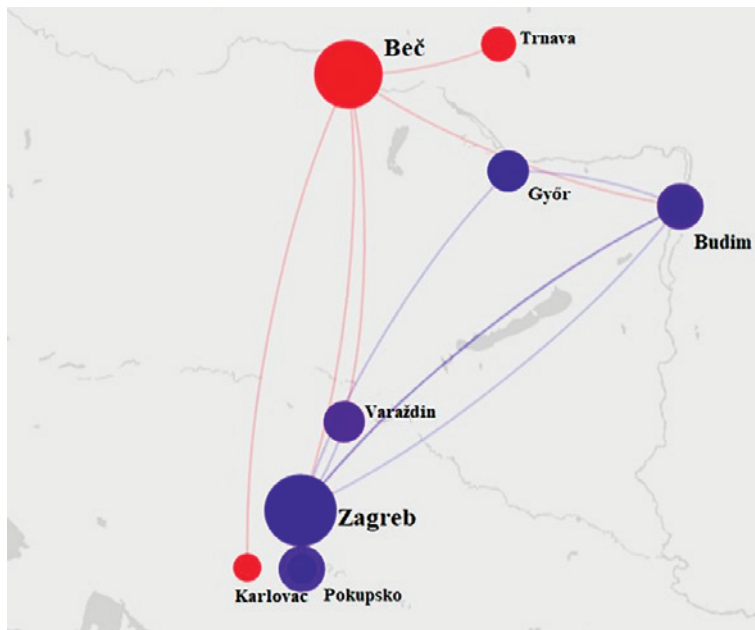
³³ Vidi: Klaić, „Dvije čudne knjige”, 334-336; Vladoje Dukat, „Spomeni Vincentija Kalafatića”, *Jugoslavenska njiva* 6 (1922): 318-319.

³⁴ Horbec, „Između siromaštva i časti”, 428.

³⁵ Marković, *Oratio funebris*, 13, 16.

i u *Ratio educationis* tek nedavno formirale. Iz takve perspektive postaje jasno da su utjecaji pravnika poput Karla Antona von Martinija, Josepha von Sonnenfelsa, Heinricha Gottloba von Justija i Paula Josepha von Rieggera, koji su svojim idejama oblikovali sadržaj i disciplinarnu nišu pravne znanosti kakvu je podržavao habsburški dvor u drugoj polovini 18. stoljeća, vrlo brzo prodrli u Kraljevinu Ugarsku. Novi normativni okvir za uređenje ugarskoga školstva čvrsto se oslanjao na bečki model reformiranoga sveučilišta te je bio temeljni preduvjet za transfer akademskoga znanja. Međutim, formalno obrazovanje zagrebačkih profesora, u najvećem opsegu stečeno tijekom studija i stjecanja doktorske titule u Beču, uvjetovalo je njihovu ulogu kao nositelja pravnoga znanja. Njihov profesorski položaj u reformiranom školstvu Kraljevine Ugarske jamčio je da će to znanje biti prosljeđeno ugarskim studentima kojima su predavali.

Da bismo istaknuli važnost profesora kao (pre)nositelja znanja i, pored zakonodavne moći države, možda najvažnijih čimbenika u provođenju visokoškolske reforme, njihova se kumulativna aktivnost može prikazati i vizualizacijom njihovih obrazovnih i karijernih puteva (prilog 1), koji pokazuju izraženu jednosmjernost tijeka kretanja zagrebačkih profesora od Sveučilišta u Beču prema visokim učilištima u Ugarskoj, prvenstveno Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu.

Prilog 1. Školovanje i karijerni putevi prve četvorice profesora Pravnoga fakulteta u Zagrebu³⁶

³⁶ Vizualizacija je izrađena u digitalnom alatu *Palladio*: <https://hdlab.stanford.edu/palladio/>. Crvene crte označavaju smjer kretanja profesora prije stečene doktorske titule, crvene točke mjesto studira-

Knjige kao mjesta znanja – Petrovićev *Uvod u javno pravo Kraljevine Ugarske*

Već i samom rekonstrukcijom biografija profesora i institucionalnoga okvira u kojem su djelovali dobivamo uvid u intelektualne utjecaje koji su obilježili njihov rad i oblikovali znanje koje su naknadno prenosili svojim studentima i budućim pravnicima, javnim službenicima te novim generacijama visokoškolskih profesora. No, kao što smo mogli vidjeti u slučaju Milašinova pozivanja na Rieggerovo djelo u njegovim ispitnim tezama, autorska djela u sebi nose dodatni fond tragova razmjene znanja, koji u nekim slučajevima mogu ponuditi uvid u nova izvorišta stručnoga znanja. Od posebnoga je interesa uočiti podudarnosti ili neslaganja između, primjerice, normativno propisanih udžbenika i izbora radova koje profesori konzultiraju za pisanje vlastitih djela. Višeslojnost institucionalnoga okvira, obrazovnih strategija i autorskih djela ne smije se zanemariti ako je istraživački cilj dobiti potpuniju sliku o smjerovima i intenzitetu razmjene znanja.

Kako je prema dodijeljenoj katedri za prirodno, opće javno i pravo naroda Vinko Kalafatić trebao pripremiti knjižice ispitnih teza ili pitanja (pod nazivima *tentamina, positiones, assertiones*) za potrebe obrane ispita prema navedenim djelima Karla Antona von Martinija, očekivalo bi se da se dvije takve sačuvane knjižice odnose upravo na ovaj disciplinarni skup pravne znanosti. Međutim, Kalafatić je 1780. jednu takvu knjižicu posvetio *Posebnom javnom pravu Ugarske*, što je novost u njegovoj biografiji jer dosad nije bilo poznato da je predavao i materiju iz te grane prava. Ipak, ovom knjižicom to postaje izvjesno jer se navodi da je materija proizašla iz *predavanja Vinka Kalafatića, svjetovnoga svećenika i profesora prirodnoga prava na ovoj akademiji*,³⁷ a potvrđuje i praksu prema kojoj su profesori prelazili granice disciplina određene podjelom katedri na Pravnom fakultetu. Vjerojatno je u nedostatku profesora, što nije bio rijedak slučaj na Akademiji u Zagrebu, Kalafatiću bila povjerena nastava na katedri za javno pravo, čime je pokazao svestranost u disciplinarnom smislu. Njegov rad odražava Martinijeve smjernice, iz čijih je radova u ugarsku pravnu tradiciju preuzet koncept temeljnih prava unutar teorije javnoga prava.³⁸ Sudeći po pitanjima u Kalafatićevu radu, studenti su morali u skladu s takvom doktrinom odgovarati na pitanja poput: *Koje je ishodište Kraljevine Ugarske? Koji joj je bio prvi oblik vlasti? (...) Koje su*

nja, plave crte smjer kretanja tijekom karijere u obrazovnom sustavu te plave točke mjesto držanja profesorske pozicije. Iznimka na ovome zemljovidu je Pokupsko, koje nije imalo visokoškolsku ustanovu, ali je istaknuto jer je mjesto u kojem je Kalafatić završio svoju karijeru.

³⁷ HR-NSK-ZRiSK, sign. RIIF-16°-223, Vinko Kalafatić, *Materia tentaminis publici, quod ex jure publico particulari Hungariae auctoritate et consensu magnifici, ac spectabilis domini Nicolai Skerlecz de Lomnicza* (Zagreb: Josip Karlo Kotsche, 1780), 1-2.

³⁸ Gönzi, *Die europäischen Fundamente*, 44.

*granice Ugarske? (...) Što je Skupština ili Sabor?*³⁹ Iako je za temeljne zakone vrijedilo da dolaze od vladara i oblikuju strukturu vlasti, čini se da je u ugarskom slučaju vrlo važan bio utjecaj duge prošlosti i pravne tradicije na definiciju temeljnih zakona. Stoga se većina Kalafatićevih pitanja odnosi na povijest nastanka institucija državne vlasti, što je i bio uobičajen fokus pravnika koji su se krajem 18. stoljeća bavili javnim pravom Ugarske.

Ipak, za potrebe analize intelektualnih utjecaja u radovima profesora, ispitne knjižice, koje su bile gotovo serijska publikacija i nisu sadržavale niz izrijekom navedenih pravnih uzora, ne pružaju odgovarajući uvid u autorske dosege profesora. Udžbenici koje su pravnici uglavnom zaposleni kao profesori na visokim učilištima u Kraljevini Ugarskoj počeli pisati ubrzo nakon preustroja materije za pravne fakultete 1777. godine akademski su radovi koji su varirali u složenosti, ali govore o metodi odabira pravnih izvora za potrebe izrade takvih autorskih djela. Takvi radovi odražavali su spregu znanstvenoga bavljenja pravnom materijom i visokoškolskoga kurikulumu i bili prva djela u kojima je ugarska pravna tradicija obrađena kroz disciplinarnu prizmu reformirane pravne znanosti.⁴⁰ Jedno od ranijih postignuća ugarskih pravnika u pogledu objave djela znanstvenoga karaktera iz područja ugarskoga javnog prava svakako je udžbenik *Introductio in jus publicum regni Hungariae (Uvod u javno pravo Kraljevine Ugarske)*⁴¹ Josipa Petrovića, koji je 1790. objavljen u Beču. Zbog aktualnosti tematike koju je Petrović razradio i mnogostrukih intelektualnih utjecaja koji se pojavljuju kao referentni pravni radovi u tom udžbeniku, njegovo djelo ističe se kao primjer produkcije pravnoga znanja u ranom razdoblju modernizacije ugarske pravne znanosti.

S obzirom na to da ne možemo sa sigurnošću ustvrditi da je ovaj udžbenik bio literatura prema kojoj se na Sveučilištu u Beču predavala materija iz područja ugarskoga javnog prava – jer prema popisu predmeta na Pravnom fakultetu u Beču u to vrijeme još nema ugarskoga prava kao izbornoga kolegija⁴² – ipak možemo reći da objava Petrovićeva djela u Beču odražava potrebu da se znanstvena literatura ovakve tematike predstavi akademskoj zajednici središta Monarhije. Pored toga, legitimacija kraljevske vlasti u Ugarskoj u prijelaznoj 1790. godini na temelju javnoga prava sigurno je bila praksa odobrena od vladara, a odražava praksu „dobro koncipiranog udžbenika”.⁴³ Petrović u svojem djelu, prema ustanovljenoj pravnoj doktrini Karla Antona von Martinija, objašnjava pravno utemeljenje državne

³⁹ „Quae origo Regni Hungariae? Quae prima in eo regiminis forma? (...) Qui regni Hungariae fines? (...) Quid Comitia seu Diaeta?”, Kalafatić, *Materia tentaminis publici*, 3, 9.

⁴⁰ Katalin Gönczi, „Die Juristenausbildung in Ungarn vom aufgeklärten Absolutismus bis zum Ende der Habsburgermonarchie”, u: *Juristenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg*, ur. Zoran Pokrovac (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2007), 37.

⁴¹ Josip Petrović, *Introductio in jus publicum regni Hungariae* (Beč: Joh. Paul Kras, 1790).

⁴² Austrija – Arhiv Sveučilišta u Beču – Shematizmi Sveučilišta u Beču, Z 80, sv. 1 (1792), 41-45.

⁴³ Horbec, „The ‘Quiet Force’”, 96.

vlasti koje se odvija prelaskom čovjeka iz prirodnoga stanja u društveno uređene posredstvom razuma, što podrazumijeva uspostavu hijerarhije vlasti preko društvenoga ugovora.⁴⁴ Argumentacijom da temeljni zakoni Kraljevine Ugarske svoje ishodište imaju u takvu procesu, Petrović ugarsku pravnu tradiciju uklapa u novooblikovanu disciplinu javnoga prava i čini ju akademski prihvatljivom za analizu unutar habsburške pravne znanosti. Martinijeve ideje, nastale kao prosvjetiteljsko viđenje pravne legitimacije monarhijskoga državnog uređenja, odražavaju razvitak europske pravne misli od sredine 17. stoljeća, a posebno su pod utjecajem njemačke protestantske pravne škole, koji je bio presudan za reformu austrijske pravne misli od sredine 18. stoljeća. Ti pravni uzori postaju vidljivi i u Petrovićevu udžbeniku, u kojemu citirani fond djela upućuje na mrežu intelektualnih utjecaja koji su oblikovali pravni diskurs ugarskih profesora na visokim učilištima u Monarhiji.

Iako se na djela Karla Antona von Martinija koja je iz prirodnoga i javnoga prava napisao za potrebe nastave na Sveučilištu u Beču Petrović referira najučestalije, posebice u prvom dijelu udžbenika, u kojem je izložio teorijsko objašnjenje postanka društvenoga uređenja i temeljnih zakona, ona nisu jedini izvor za njegov rad. U *Uvodu u javno pravo* autor se poziva na još 16 pravnika s uglavnom ustanovljenim autorskim djelima i jedno anonimno djelo, koja Petrović citira kad dopunjava Martinijeva shvaćanja, ali i kad argumentira aspekte svojega udžbenika u kojima ne nalazi dovoljno čvrsto uporište u njegovim djelima. Među češće referiranim autorima nalaze se nizozemski diplomat i pravnik Hugo Grotius (1583. – 1645.), čije je djelo *De jure belli ac pacis* objavljeno u Parizu 1625. udarilo temelje pravu naroda, zatim savjetnik na habsburškom dvoru i pravnik Adam František Kollár (1718. – 1783.), jedan od suradnika na uređivanju *Ratio educationis*, te njemački knjižničar i pravnik Johann Jacob Mascov (1689. – 1761.), čije je djelo *Principia juris publici Romano-Germanici (Osnove rimsko-njemačkoga javnog prava)* objavljeno u Leipzigu 1769. zasigurno bilo disciplinarni okvir prema kojem je Petrović mogao oblikovati svoj udžbenik. Detekcijom navoda koje Petrović koristi u sustavu citiranja moguće je rekonstruirati pravnu literaturu koju je koristio pri pisanju svoje knjige (tablica 1). S druge strane, provenijencija autorskih djela na koja se referira rasvjetljava ishodišta intelektualnih utjecaja na Petrovića. Sudeći prema geografskoj rasprostranjenosti mjesta objave citiranih knjiga, zamjetan je utjecaj izdanja nastalih u njemačkom protestantskom okruženju, iako je središnje mjesto objave prema brojnosti navoda svakako Beč. U vizualnom prikazu mjesta objave knjiga koje Petrović koristi za izradu vlastitoga djela, veličina oznake uz mjesto izdanja proporcionalna je broju navoda djela objavljenih u tom gradu. Nailazimo na 28 navoda koji se odnose na djela objavljena u Beču,

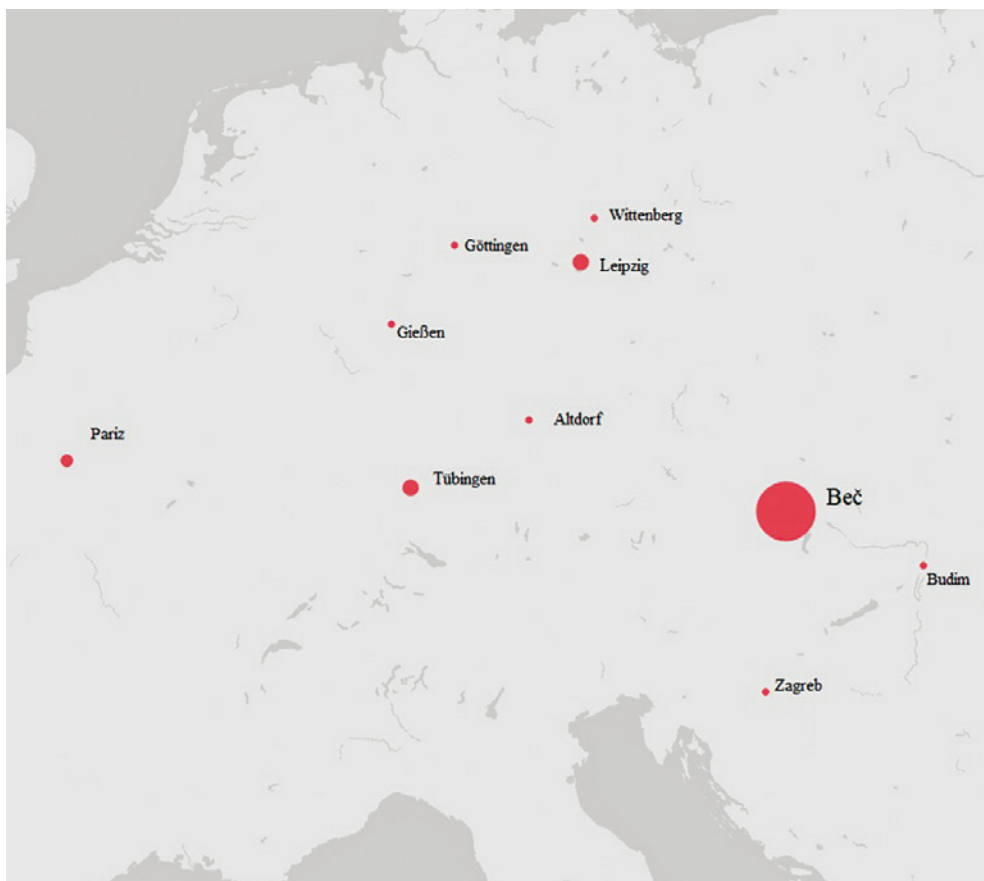
⁴⁴ Petrović, *Introductio in jus publicum*, čl. 2: 4. *Hunc e statu naturali ad societates civiles transitum, si paulo adcuratius adhibita in consilium ratione perpendas, evidens est, ciuitates, et in his actu vigens summum Imperium, quamquam origine sua diuinam ex pacto subiectionis dimanare, fuisseque proinde in arbitrio populi...*

četiri u Leipzigu i Tübingenu, dva u Parizu te po jedan navod u ostalim mjestima (prilog 2). Petrović je u svojem udžbeniku autore često citirao doslovno, posebice u slučaju Martinijevih djela, a na drugim mjestima tek upućuje na djela prema kojima se predmet njegova istraživanja može proširiti. Na taj način Petrovićev *Uvod u javno pravo* predstavlja mjesto transfera znanja iz kojega se može iščitati umreženost ovoga djela o ugarskom javnom pravu u srednjoeuropski akademski kontekst. Zbog toga možemo reći da je posredstvom upravo ovakve udžbeničke literature reformirana bečka pravna znanost odredila razvitak pravnih nauka o ugarskom pravu. Međutim, ne treba previdjeti i povratni učinak produkcije srodnih knjiga koje krajem 18. stoljeća progovaraju o srodnoj tematici, odnosno da je ugarska pravna tradicija postala predmetom znanstvenoga proučavanja i među bečkim pravnicima.

Tablica 1. Popis autora i odabranih djela citiranih u Petrovićevu udžbeniku. Imena autora nisu potpuna ako je osoba ostala nepoznata. Ako je djelo nepoznato, pod navodnicima se navodi izvorni citat u udžbeniku.

Autor	Djelo	Mjesto i godina izdanja
Wiguleus Hund zu Sultzenmos	Bayrisch Stammen-Buch. 1: Von den Abgestorbnen Fürsten, Pfaltz-, March-, Landt- und Burggraven	Ingolstadt, 1598.
Hugo Grotius	De jure belli ac pacis	Paris, 1625.
Andreas Brunnerus	Annales Virtutis Et Fortunae Boiorum	München, 1626.
Kaspar Ziegler	De Juribus Majestatis Exercitatio	Wittenberg, 1666.
Konrad Christian Wucherer	Dissertatio inauguralis juridica de legibus fundamentalibus in genere, et singulatim in Imperio Romano Germanico	Gießen, 1709.
Jacob Oertel	Dissertatio inauguralis, meditationes de jure publico universali et particulari eorumque differentiis	Altdorf, 1743.
Daniel Maichelus	De civitatum saluberrimo instituto	Tübingen, 1745.
Gottfried Achenwall	Abriß der neuesten Staatswissenschaft der vornehmsten Europäischen Reiche und Republicken	Göttingen, 1749.
Johann Stephan Pütter	Elementa Iuris Publici Germanici	Göttingen, 1760.
Karl Anton von Martini	De lege naturali positiones in usum auditorii vindobonensis	Wien, 1762.
Karl Anton von Martini	De lege naturali exercitationes sex	Wien, 1766.
Karl Anton von Martini	Positiones de jure civitatis in usum auditorii vindobonensis	Wien, 1768.
Johann Jacob Mascov	Principia juris publici Romano-Germanici	Leipzig, 1769.

Autor	Djelo	Mjesto i godina izdanja
Johann Georg Schwandtner	Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genuini partim primum ex tenebris eruti, partim antehac quidem editi	Wien, 1776.
Stephanus Katona	Historia Critica Regum Hungariae	Buda, 1778.
Anonymus	Vorbereitung zu einem neuem Lehrgebäude des deutschen Staatsrechtes	Wien, 1779.
Adam František Kollár	Historiae jurisque publici regni Ungariae amoenitates	Wien, 1783.
Baltazar Adam Krčelić	Nepoznato djelo; „notiae praeliminares”	
Putskius	Nepoznato djelo	
M. Turocz	Nepoznato djelo	

Prilog 2. Rasprostranjenost mjesta izdavanja citiranih djela u Petrovićevu udžbeniku⁴⁵

⁴⁵ Vizualizacija je izrađena u digitalnom alatu *Palladio*: <https://hdlab.stanford.edu/palladio/>.

Zaključak

Promatrajući tijek obrazovanja i naknadnih karijernih puteva četvorice profesora koji su na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu prve akademske godine (1776./1777.) držali katedre na Pravnom fakultetu, možemo ustanoviti da provedeno istraživanje čvrsto podupire tezu o transferu pravnoga znanja iz smjera Sveučilišta u Beču, gdje su profesori stekli doktorske titule, prema novouspostavljenim visokim učilištima u Kraljevini Ugarskoj, na kojima su ostvarili zamjetne i dugotrajne karijere. Doda li se tome rekonstrukcija institucionalnoga okvira u vidu uredbe *Ratio educationis*, koja je dala snažan poticaj ugarskim profesorima prava za provedbu modernizacije visokoškolske pravne nastave po bečkome modelu, postaje izvjesno da su uvođenje novih pravnih disciplina i stručne literature te posljedično i modifikacija ugarske pravne znanosti u posljednjoj četvrtini 18. stoljeća bili intenzivan proces.

Ipak, jednosmjerno viđenje transfera znanja iz centra prema periferiji, koji se u historijskim raspravama kao heuristički model sve više preispituje modelima tranzita, isprepletenosti i cirkulacije znanja, nije potpuno primjereno ni za slučaj prvih profesora Akademije u Zagrebu. Uzmemo li u obzir Petrovićev udžbenik *Uvod u javno pravo Kraljevine Ugarske*, Beč kao intelektualnu sredinu gdje je izdan 1790. te prikazanu analizu podrijetla pravnih uzora koji su najviše utjecali na nastanak toga djela, ističu se dva faktora koja mogu izmijeniti percepciju transfera znanja među pravnim stručnjacima tadašnje Habsburške Monarhije. Prvo, uočljiv je relativno širok raspon autora iz područja prava na čija se djela Petrović referira te koji su djelovali neovisno o habsburškom institucionalnom okviru, iako su istovremeno utjecali na austrijske pravnike koji su sredinom stoljeća provodili reformsku politiku Dvora. Fond pravnih autora u Petrovićevu djelu svakako nadmašuje normativno propisana djela u *Ratio educationis*, izvoru prema kojem bi se dalo zaključiti da je transfer znanja iz Beča prema Ugarskoj bio jednoznačan. Ova analiza pokazuje da su profesori na ugarskim visokim učilištima raspolagali širokim pravnim znanjem i primjenjivali ga u svojim radovima.

Drugo, pojava ovakvog udžbenika u akademskom krugu bečkoga sveučilišta značila je da je ugarska pravna znanost, koja se u tom trenutku najviše bavila prilagodbom ugarskih pravnih tradicija i ugradnjom postulata novoga javnog prava, povratnim putem oblikovala fond pravnoga znanja u središtu Monarhije. Školovanje profesora kao nositelja znanja i njihove profesorske karijere s jedne strane i studija slučaja Petrovićeva udžbenika s druge upućuju na potrebu da se u obzir uzme višeslojnost faktora kad je riječ o transferima znanja. Na taj način, kako se pokazuje, jednosmjerno širenje pravne znanosti iz centra prema periferiji dopunjeno je povratnim kretanjem prema vlastitom ishodištu, u obliku modificiranoga znanja prisutnog u udžbeniku *Uvod u javno pravo Kraljevine Ugarske* Josipa Petrovića. Možemo reći da je ovdje riječ o „pravoj” cirkulaciji znanja među pravicima Monarhije na kraju 18. stoljeća, a to može biti izazov u pogledu upotrebe novoga modela cirkulacije za historijsku interpretaciju razmjene znanja.

Neobjavljeni izvori

Austrija – Arhiv Sveučilišta u Beču – Shematizmi Sveučilišta u Beču, Z 80, svezak 1 (1792). Beč: Schmidbauer u. komp., 1792.

Hrvatska – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu – Zbirka rukopisa i starih knjiga (HR-NSK-ZRiSK), sign. RIIF-16°-223. **Kalafatić**, Vinko. *Materia tentaminis publici, quod ex jure publico particulari Hungariae auctoritate et consensu magnifici, ac spectabilis domini Nicolai Skerlecz de Lomnicza*. Zagreb: Josip Karlo Kotsche, 1780.

Hrvatska – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu – Zbirka rukopisa i starih knjiga (HR-NSK-ZRiSK), sign. RIIF-8°-1127. **Marković**, Pavao Antun. *Oratio funebris dum regia scientiarum universitas Hungarica illustrissimo domino Josep-ho Petrovich (...)*. Buda: Kraljevska sveučilišna tiskara, 1820.

Hrvatska – Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu – Zbirka rukopisa i starih knjiga (HR-NSK-ZRiSK), sign. RIIF-4°-59. **Milašin**, Franjo. *Positiones juris ecclesiastici publici communis, quas ex Institutionum parte prima ... Pauli Josephi de Riegger, ... in regia Academia Zagrabiensi publice propugnandas susceperunt r. d. Josephus Modrussan, ... et r.d. Georgius Sztaressesecz*. Beč: Typographeo Kaliwodiano, 1774.

Objavljeni izvori i literatura

Bayer, Vladimir. „Osnivanje Pravnog fakulteta u Zagrebu (1776. god.) i njegovo definitivno uređenje (1777. god.)”. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 19 (1969), br. 2: 221-278.

Čepulo, Dalibor. „Legal education in Croatia from medieval times to 1918: institutions, courses of study and transfers”. U: *Juristenausbildung in Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg*, uredio Zoran Pokrovac, 81-151. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2007.

Čepulo, Dalibor. „Hrvatska pravna povijest i nastava pravne povijesti na Pravnom fakultetu u Zagrebu od 1776. do danas”. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 63 (2013), br. 5-6: 885-919.

Dobronić, Lelja. *Zagrebačka akademija. Academia Zagrabiensis*. Zagreb: Dom i svijet, 2004.

Dukat, Vladoje. „Spomeni Vincentija Kalafatića”. *Jugoslavenska njiva* 6 (1922): 316-319.

Gönzi, Katalin. „Die Juristenausbildung in Ungarn vom aufgeklärten Absolutismus bis zum Ende der Habsburgermonarchie”. U: *Juristenausbildung in*

Osteuropa bis zum Ersten Weltkrieg, uredio Zoran Pokrovac, 37-79. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2007.

Gönzi, Katalin. *Die europäischen Fundamente der ungarischen Rechtskultur. Juristischer Wissenstransfer und nationale Rechtswissenschaft in Ungarn zur Zeit der Aufklärung und im Vormärz*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2008.

Horbec, Ivana. „Učiti administraciju: školovanje javnih službenika u 18. stoljeću”. *Hrvatska javna uprava* 9 (2009), br. 4: 1011-1055.

Horbec, Ivana. „Između siromaštva i časti: profesor Adalbert Adam Barić (1742. – 1813.)”. U: *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru. Od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara*, uredili Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić, Vedran Klaužer, Filip Novosel i Ruža Radoš, 422-431. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.

Horbec, Ivana. „The ‘Quiet Force’: The Role of Legal Education in the Disciplining of the Hungarian and Croatian Nobility in 1760s”. *Povijesni prilozi* 36 (2017), br. 53: 81-108.

Horbec, Ivana. *Prema modernoj državi. Uprava i politika u Banskoj Hrvatskoj 18. stoljeća*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.

Horbec, Ivana; Švoger, Vlasta. „Školstvo kao *politicum*: Opći školski red iz 1774.” *Anali za povijest odgoja* 9 (2012): 5-47.

Hoško, Franjo Emanuel. „Je li biskup Vrhovac bio crkveni obnovitelj po mjeri Tridentuskog koncila ili jansenist?”. *Croatica Christiana periodica* 30 (2006), br. 58: 131-152.

Jordheim, Helge. „The printed work as a site of knowledge circulation. Dialogues, systems and the question of genre”. U: *Circulation of Knowledge: Explorations in the History of Knowledge*, uredili Johan Östling, Erling Sandmo, David Heidenbald Larsson, Anna Nilsson Hammar i Kari Nordberg, 232-253. Lund: Nordic Academic Press, 2018.

Khavanova, Olga. „Joseph von Sonnenfels’s Courses and the Making of the Habsburg Bureaucracy”. *Austrian History Yearbook* 48 (2017): 54-73.

Klaić, Vjekoslav. „Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu (1776.)”. *Hrvatsko kolo* 7 (1912): 3-33.

Klaić, Vjekoslav. „Dvije čudne knjige (1781. – 1782.)”. *Vijenac* 1 (1923): 333-337.

Kontler, László; **Romano**, Antonella; **Sebastiani**, Silvia; **Török**, Borbála Zsuzsana, „Introduction”. U: *Negotiating Knowledge in Early Modern Empires: A Decentered View*, uredili László Kontler, Antonella Romano, Silvia Sebastiani i Borbála Zsuzsana Török, 1-22. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

Maršavelski, Aleksandar. „Povijest katedri za kazneno i kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu”. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 64 (2014), br. 5-6: 739-815.

Martini, Karl Anton von. *De lege naturali positiones in usum auditorii vindobonensis*. Beč: Typographeo Kaliwodiano, 1762.

Matasović, Maja. „Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje (1777.)”. U: *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj*, knjiga 1, priredile Ivana Horbec, Maja Matasović i Vlasta Švooger, 85-141. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017.

Modrić-Blivajs, Dunja. „Utjecaj školskog zakonodavstva na razvoj školstva u Banskoj Hrvatskoj od 1774. do 1850. godine”. *Povijesni prilozi* 26 (2007), br. 32: 209-221.

Pavić, Željko, ur. *Pravni fakultet u Zagrebu 1776.-1996.*, knjiga 1-4. Zagreb: Pravni fakultet, 1996-1997.

Pavić, Željko. „Dr. Adalbert Adam pl. Barić – prvi javni profesor političkih i pravnih nauka u Hrvatskoj”. U: Adalbert Adam Barić, *Statistika Europe = Statistica Europae*, 341-354. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2001.

Petrović, Josip. *Introductio in jus publicum regni Hungariae*. Beč: Iohannes Paul Kras, 1790.

Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas. Vindibonae 1777. Beč: J. T. Trattner, 1777.

Secord, James. „Knowledge in Transit”. *Isis* 95 (2004): 654-672.

Shek Brnardić, Teodora. „Dopisivanje Vinka Kalafatića i Nikole Škrleca Lomničkog”. U: *Nikola Škrlec Lomnički 1729-1799*, knjiga 2, uredio Eugen Pusić, 335-361. Zagreb: HAZU; Pravni fakultet, 2000.

Shek Brnardić, Teodora. „Intelektualni razvoj”. U: *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, uredila Lovorka Čoralić, 195-218. Zagreb: Matica hrvatska, 2013.

Shek Brnardić, Teodora. „The Enlightenment’s Choice of Latin: the Ratio educationis of 1777 in the Kingdom of Hungary”. U: *Latin at the Crossroads of Identity: The Evolution of Linguistic Nationalism in the Kingdom of Hungary*, uredili Gábor Almási i Lav Šubarić, 119-151. Leiden: Brill, 2015.

Shek Brnardić, Teodora. „The Upbringing of Competent and Patriotic Officers: Military Education at the Theresian Military Academy in Wiener Neustadt (1752-1805)”. *Povijesni prilozi* 36 (2017), br. 53: 109-132.

Szilárd Tar, Attila. „Die Ungarische Rechtsakademien in den 1850er-Jahren”. U: *Die Thun-Hohenstein’schen Universitätsreformen 1849-1860*, uredili Cristof Aichner i Brigitte Mazohl, 223-239. Beč; Köln; Weimar: Böhlau Verlag, 2017.

Šidak, Jaroslav. „Regia scientiarum academia”. U: *Spomenica u povodu proslave 300. godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, uredio Jaroslav Šidak, 49-78. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 1969.

Švoiger, Vlasta. „Reforma visokoškolske nastave u Habsburškoj Monarhiji i stvaranje modernog Sveučilišta u Zagrebu”. *Bogoslovska smotra* 90 (2020), br. 1: 67-85.

Wurzbach, Constantin von, ur. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterrreich*, svezak 22. Beč: k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1870.

Zrinko Novosel*

The First Generation of Professors at the Faculty of Law of the Royal Academy of Sciences in Zagreb

Summary

Legal education at the University of Vienna, careers as professors at higher educational institutions in the Kingdom of Hungary, and the production of works related to Hungarian legal science defined the first generation of professors at the Royal Academy of Sciences in Zagreb (1776-1850). Assuming that these professors were carriers of legal knowledge through their activities, this paper examines the intensity of intellectual transfers among the academic elite of Hungarian legal scholars within the context of the Habsburg Monarchy, with a particular focus on the Faculty of Law in Zagreb. The research presented in this paper aims to enhance our understanding of the period of modernization of Hungarian legal culture by analysing the reception and exchange of legal knowledge.

Keywords: professors of law, Royal Academy of Sciences in Zagreb, legal literature, transfer of knowledge

* Zrinko Novosel, Croatian Institute of History, Opatička 10, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: zrinko.novosel@gmail.com